
Lewis Mumford

AZ ÚJ ORGANON

Az Európa Kiadónál idén jelent meg Lewis Mumford: A gép mítosza című tanulmánykötetének második, bővített kiadása (Kodolányi Gyula utószavával), amely a gondolkodó 1960 és 1973 között megjelent előadásait tartalmazza. A több évtizede készült írások történelmi távlatban mutatják be az emberi magatartásnak azt a zsákutcáját, amelybe jutottunk, és amelynek elemzésével foglalkozni, megőrizte könyörtelen időszerűségét. A Mumford-tanulmányt, amelynek részletét közöljük, Lukin Gábor fordította; hozzá általunk ismeretlen szerző írt (az internetről átvett), figyelemre méltó előszót.

A közgazdaságtudomány és az esőcsinálás között a leszámazási kapocs tagadhatatlan. A közgazdász végzi a jólét rítusait, az eső pedig vagy jön, vagy nem jön. Aligha kell bizonygatnom például, hova juttatott minket az ötvenes évek hibás gazdaságpolitikája. Nemcsak agrárországból nem sikerült ipari hatalommá válnunk, hanem időközben a mezőgazdaság létalapját, a termőföldet is sikerült tönkretennünk az iparosítással. A most már évek óta tartó békési porviharak nem mirákulumszámba mennek, nem égi jelek, hanem egy korszak lehulló függőnye. Békés megyében vannak ugyanis az ország legkötöttebb talajai, félórás eső után a sár lehúzza az ember lábáról a csizmát, de a nagyüzemi talajművelés, a gépóriások súlya még ezeket a rögöket is porrá zúzta. A táblákat összeszántották, hogy a traktornak ritkábban kelljen fordulnia, az erdősávokat kivágták, a dombokat elegyengették. Az eredmény? A kukacbombázónak csúfolt vegyszeres repülőgép három kilométert is repülhet egyhuzamban, de a szél felhőkben hordja el a termőföldet.

Akkor hát nem kell nekünk nagyüzem? De bizony kell, legalábbis a mostani gazdasági rendben muszáj, hogy kelljen, mert nélküle nem lehet tömegesen – például – kukoricát termelnünk monokultúrában, azaz évekig ugyanott, szakadatlanul. Mivel a kukorica kizsarloja a talajt, és a hatalmas táblák könnyen gyomosodnak, agyontrágyázzuk és perzseljük a földet vegyszerekkel, s nem épp semmiért: azért, hogy legyen mivel etetni az intenzív sertéstelepek túlfinomult disznait. Ezek a telepeken nem a hagyományos magyar fajtákat tenyésztjük hanem a Közös Piac gusztusának megfelelő kényesekéket. Végeredményben a húspiac rigolyái egyfelől, a kivétel kényszere másfelől vezet a talajpusztuláshoz. S hasonló hatásláncokat – melyekben a következmény nem ugyanott bukkan fel, ahol az oka hat – sorolhatnánk még.

Kis időre feledkezzünk meg arról, hogy a fenti húspiacra Ausztriától Dániáig kisgazdaságok, száz, nem pedig tízezer hektáros birtokok termelnek, mégis képesek állni a verseny, a nagyüzem tehát nem talponmaradásunk záloga.

Tény viszont, hogy a magyar gazdaság célja ma is az, ami az ötvenes években volt, az ipari jólét. Mivel – hitelezőink szorgalmazására – továbbra is az export növelését erőltetjük, az ilyen problémaláncok kezelésére hosszú távon sincs reményünk. A népgazdaság nyeresége más ágazatokban fakaszt örömdát, mint ahol a hanyag, fosztogató termelés levét megisszák. Torzsalkodni ma azon lehet, vajon a haszonból jusson-e a kárvallottnak is, ezzel azonban nem szűnünk meg magunk alatt vágni a fát. Ezért a jelenleg divó gazdaságfilozófia olyan, mint a kvantumvelorex: a holnap megoldásaival igyekszik rögzíteni a tegnapi állapotait. Ez a pillékönnyű jármű azután szorgalmasan pöfög velünk a szakadék felé.

Mi a megoldás? Fokozatosan áttérnünk az ökológiai jellegű gazdálkodásra, még ha ez néhány évtizedig is tart. Ennek egyik, idővel egyre fontosabb támpillére lehetne a társadalmi ellenőrzésű erdőgazdaság. Megpróbálom sorra venni, mi mindent oldana meg, illetve érintene a tömeges, tervszerű fásítás. A felsorolás nem a következmények rangsorát követi.

Ezen a Ligetmagyarországon csökkenne a levegő széndioxidtartalma, amely a melegegésért, az üvegházhatásért felelős. A Kárpát-medencében lassabban változna az éghajlat. A fotoszintézissel feldolgozott széndioxid hatalmas zöldtömeget termelne, takarmánynak vagy más célra, a befektetett munka első kamatát. A levegő üdőbb, a nemzet kevésbé hurutos, még a színek is tisztábbak, akár az atlanti klímán, mert a gyakoribb eső elveri a mocskot. Közérzetünk javul.

Problémacsomagunk egyik legbonyolultabb bugyrában, a településszerkezet fejlesztésében kiléphetnénk a bűvös körből. Budapest jelenleg vízfej, amely néhány hibás rendelet visszavonásáig valósággal marasztalja azt is, aki menekülne vidékre. A duzzadó hidrokefál miatt új – mellékesen csakhamar bontandó, nagyon is véges életű – lakótelepeket förmedünk a város köré, melyeket azután a pusztába telepített tömegekkel teszünk nyüzsgővé, s nem tudjuk őket sem kultúrával önmagukhoz, sem közlekedéssel más tömegekhez kapcsolni, miközben a vízfej falvakat rombol le, és szántóföldekre tehenkedik rá olyan betonkolosszokkal, amelyeket olcsón még felrobbantani sem lehet. Megszámoltam – ebben a mondatban legalább hét teendő soroltam fel, amelyeket csak egyszerre végezhetünk el.

Kezdjük a végén.

Falvainkból elcsábítottunk öreget és fiatal, majd hagytuk üresen pusztulni, jobb esetben lakottan megrútulni házaikat, mivel az építési szabvány nem védte, és ma sem védi a tájba illő épületek esztétikumát. A következmény: falun a kockaház, Pesten az Elizélt palota. Ha volna több épületfánk, a népi építészetből merítve, északi példára épít-

Lewis Mumford
AZ ÚJ ORGANON
(részlet)

hetnénk erdővárosokat, jó közlekedésű, telefonos települések laza szövevényét. Ezek nem csupán szebbek és egészségesebbek volnának a mostaniaknál, hanem unokáinkat a jó kivitelű faház sem kötelezné semmire. Az ilyen település azonkívül úgy olvadna egybe a termőterülettel, ahogyan hajdanán. Úgy csapolhatnánk meg a vízfejet, hogy Ruhr vidéki megapolisz helyett megyéni kertvárossá nőhessen, amelyben szívesen élnek az emberek. Mindez persze hagyományos tevékenységeink nagymérvű széttagolását, decentralizációját követhetné csupán, ami egymaga eltarthat évtizedekig, de én bizony el tudom képzelni, hogy – a megfelelő informatikai háttérrel minden megyének jusson egy minisztérium ahelyett, hogy a fővárosból irányít valahány.

Kétségtelen, hogy a „városba” tagolt állattartás fajtaváltással járna. Ha ugyanis a szántók rovására terjeszkedne az erdő, és a takarmányok között nőne az erdei termékek részaránya – a fenyőmag, a bükkmakk, a dió, a mogyoró, a gesztenye tápértéke vetekszik a kukoricáéval –, ennek végső soron a mostani szerkezetű húskivitel látná a kárát. Az olcsóbb, külterjesen tartott kondák és csordák, a kaszálók művelése és a legeltetés azonban felvirágoztatná a háztáji állatgondozást, mert új feladat elé állítaná a fajtanevelőket. A monokultúrás kukorica vegyszer és műtrágyaigénye, ezzel pedig a környezeti terhek csökkennének. Így nem csupán kár érné a mezőgazdaságot a csökkent, de talán nem is csökkenő húsexport miatt, hanem nyereséget is elkönnyelhetne – a megtakarított kemikáliák árát és járulékos költségeit.

Ebben a rögtönzött eszme-futtatásban nyilván sok a szakszerűtlen részlet, pontatlan tudomás. Nem vagyok szakember. Amit bizonyítani akartam – s úgy érzem, ez viszont sikerült; egyetlen döntésnek is messze gyűrűző, halmozódó hatásai vonulnak végig a gazdaságon hosszú éveken át. E hatások kárát és hasznát mérlegelve olyan összehasonlító modellekre van szükség, amelyek támaszul szolgálhatnak a fokozatos áttérés évtizedeiben. Az áttérés tapasztalati tőkije pedig többet fog érni, mint a teaszalonnájú sertés arányban. A másik alternatíva csak a versenyfutás lehet a mostani gazdasági zsákutcában, ahol még tülekednünk is kell azért, hogy sorsunkat az élbolyban végezzük.

E könyv olvasója nyilván emlékszik még arra a januári hőszerződésre, amely néhány esztendeje bénította meg Budapest közlekedését. Bennem különösen a hősés első napja él elevenen – az a patyolattisztaság, amely eltakarta a város sebeit, meg az emberek kirobbanó öröme, hogy nem lehet rohanniok. A mindennapok megszokása anarchia vagy fejtelenség nélkül zökkent át egy magasabb fokú, természetes rendbe. Ráérősen, falusi karácsonyokra emlékezve törtük a havat idősenek és gyerekeknek. Minden arc békét sugárzott, kivéve az eszelősen szózó házmesterekéét. Ha csak egyetlen napra is, megismertük a mosoly országát. A léleknek ez a visszanyert nyugalma nem ismeretlen a társadalmat szemlélő előtt sem, amint azt Lewis Mumford következő megfigyelései bizonyítják. *Ha majd az alvók felébrednek* aposztrofálja tanulmánya egyik fejezetét Mumford; mi pedig hinni kezdünk ebben a feltámadásban.

A munkabeszüntetések és leállások bizonyos nevelő értékkel bírnak, Amivel felfedik az egész rendszer fogékonyságát az emberi beavatkozásra, még ha ez jellegében negatív is. Az engedetlenség a kisgyermek első lépése az önállóság felé, és még a gyermekkori kártevés is időlegesen önbizalmat ébreszthet az egyénben, mert képes környezetét megváltoztatására. De egy világháború nyilvánosság előtt zajló pusztításai vagy az annál is nagyobb atomkatasztrófa fenyegetése még nem rázta fel eléggé az emberiséget, hogy kielégítő lépéseket tegyen saját védelmére.

Az a felismerés, hogy az egész rendszer kezd széttörődni, hamarabb nyilvánvalóvá válhatott volna, ha a szakmai testületek, amelyeknek szemmel kellett volna tartaniuk a technológiánkat – mérnökök, biológusok, orvosok –, nem azonosultak volna maguk is oly mértékben a hatalmi rendszer célkitűzéseivel. Ezért a legutóbbi időnkig bűnösen hanyagok voltak a tulajdonképpen már zajló események előrejelzésében vagy akár csak utólagos beszámolóikban – és az atomrobbantás vagy a sugárveszélyes hulladékanyagok esetében gyakran szándékosan is, behódolva a „nemzeti politikának”, bagatellizálták a veszélyeket.

Nem mintha a figyelmeztető hangok hiányoztak volna már a kezdetek kezdetétől: idéztem már Henry Adams és Frederick Soddy példáit, nem is szólva H. G. Wellsről. De amikor egy élvonalbeli brit mérnök, sir Alfred Ewing 1933-ban azt javasolta, hogy egy találmányzárlat lehetővé tenné, hogy befogadjuk és beépítsük a már létező találmányokat, javaslatát lehurrogták, hogy hóbortos és örült, és lehetetlen áldozatot kíván.

Kevesen vették észre Ewing kortársai közül akkoriban, hogy egy tisztán gépi rendszer, aminek a folyamatait sem leállítani, sem új irányba terelni, sem megfékezni nem lehet, aminek nincs belső mechanizmusa (visszajelzése), hogy a hibákra figyelmeztessen vagy kijavítsa azokat, és amelyet, mint arra túlságosan későn ébredtünk rá, csak gyorsítani lehet, fenyegetést jelent az emberiségre. De aki ismeri a találmányok történetét, tudhatja, hogy a nagyipari részvénytársaságok gyakran vásároltak fel szabadalmakat – egyik korai példa az önműködő távbeszélőközpont – csak azért, hogy elsüllyesszék őket, vagy eltereljék a kutatást olyan területekről, ahol az új találmányok a tökebefektetést veszélyeztették, vagy csökkentették volna a rendkívüli hasznot. (Hadd hívjam fel a figyelmet a számítógépes közömbösségre a villanymotorral meghajtott autóhoz szükséges akkumulátor kifejlesztése vagy a szélerő felhasználása iránt.) Nem volt semmi, valóságtól elrugaszkodott Ewing javaslatában – kivéve azt a reményt, hogy azok hajtják majd végre, akiket bűvkörében tart a gép mítosza. Ha Ewing figyelmeztetését megszívlelték volna, a világ ma egészségesebb és biztonságosabb hely volna.

Az elmúlt három évtizedben a hatalmi rendszer akaratlan tévedései egyre életveszélyesebbek lettek, és olyan gyakorisággal és erővel fordultak elő, ami arányban áll az egyes részek dinamizmusával. Amint ezek a részleges és teljes áramkiesések, üzembavarok továbbra is előfordulnak

– vészes következményekkel mind a természetes környezetre, mind az emberi népességre –, olyan változás következhet be, mint amelyet feljegyeztek London bombázása alatt. Abban az időben a pszichiáterek megfigyelték, hogy aggódó, ideges betegek, amikor igazi veszéllyel kerültek szembe és nem menekülhettek álomvilágba, nem futamodhattak meg, elkezdtek értelmes emberi lényként működni, és végül képesek voltak szembenézni nehézségeikkel.

Az emberi közösség előtt álló mostani helyzet bizonyos hasonlóságot mutat azzal, amibe az egyén kerül egy ideg-betegség során. Mielőtt a zavar láthatóan megjelenik, különböző események – amelyeket a beteg nem ismer fel – már egyengetik az utat betegsége felé. De amíg képes elrejteni állapotát önmaga előtt, és ellátni napi teendőit anélkül, hogy öngyilkossággal fenyegető depressziót vagy ellenőrizhetetlen ellenségességet tanúsítana a környezete iránt, addig talán nem hajlandó az orvossal ezt megbeszélni vagy az életét felülvizsgálni. Az első lépés állapotának felismerése és a segítségkeresés felé rendszerint a látható, testi, lelki összeomlással kezdődik.

Ezen a ponton a pszichoanalízis módszere kínálja a megoldás kulcsát, ami talán értékes lehet a jelenlegi közösségi üzemzavar orvoslásában: ez pedig abban az erőfeszítésben rejlik, hogy visszavezessük a jelenlegi kórtüneteket korábbi balesetekre vagy sérülésekre, amelyek mélyen el vannak temetve a lélekben, és ezért nehezen lehet a nyomukra bukkanni, s amelyek eltérítették a szervezetet normális növekedésének ösvényeiről. Az ilyen traumák tudatosításával a beteg jobban megérti saját természetét, és betekintést nyer a feltételekbe, amelyek teljesítésével saját erőfeszítésein keresztül a legnagyobb hasznát veheti a személyes élete és kultúrája által kínált lehetőségeknek. Az elmúlt két évszázad történeti múltjának feltárása nagyon könnyen fontosabb tényezőnek bizonyulhat az ember túlélésében, mint minden más tudományos ismerete. Az emberi történelem visszanyerése magába foglalja, amint Erich Neumann is hangsúlyozta, hogy részévé váljanak az emberek tudatos létezésének azok a rossz dolgok is, amiket ha nem azonosít és ismer fel magában, továbbra is gáncsolni fogják. Megatechnikai kultúránk, ami azon a furcsa feltevésen alapszik, hogy az egyéni rosszakaratnak nincs valósága, és hogy a gonosz nem létezik (csak kijavítható mechanikus hibák formájában), alkalmatlannak bizonyult ekkora felelősség vállalására.

Az a felismerés, hogy a fizikai üzemzavarok és a nyugati civilizáció szubjektív demoralizációja ugyanazon eszmei tévedésekből ered, kezd végre teret nyerni. De ahhoz, hogy e helyzetre erőteljes választ lehessen adni, valami egyetemes kijózanodásra van szükség, amely megteremti a belső készenlétet egy sokkal mélyebb átalakuláshoz. Efféle készenlét, őszintén be kell ismernünk, még nem született meg a történelemben csupán ésszerű gondolkodás és művelődési ígéhirdetés eredményeként; és nem valószínű, hogy most – legalábbis szűk időhatáron belül – ily módon fog megtörténni, ha a nagyobb üzemzavarokat és demoralizálódást ki akarjuk kerülni.

Félszázaddal ezelőtt H. G. Wells nagyon helyesen megjegyezte, hogy az emberiség a művelődés és a katasztrófa közötti verseny előtt áll. De nem sikerült felismernie, hogy

valami katasztrófához hasonló már a hatékony művelődés feltételévé vált. Ez komor és reménytelen következtetésnek tűnhet, ha a hatalmi rendszer saját lenyűgöző teljesítményei esetében nem bizonyulna szakértőnek az üzemzavarok és katasztrófák okozásában.

A mai technológiai üzemzavarok nem kevésbé vészjóslóak, mint a személyzet növekvő ellenállása, hogy a rendszer működésben tartásához szükséges hálátlan munkafeladatokat ellássa; de ez ellentétes válaszokat is kiválthat, mivel alkalmat ad az emberi személyiségnek a működésre. Ez nyilvánult meg az északkeleti partvidéken 1965 novemberében történt áramszolgáltatási zavarokban. Hirtelen, mint E. M. Foster tanmeséjében, megáll a gép. Emberek milliói, akik villany és fény nélkül találták magukat, vasúti és földalatti-kocsikban, a felhőkarcolók felvonóiban rekedtek, spontán cselekvésbe fogtak, anélkül hogy megvárták volna, hogy a rendszer magához térjen, vagy fentről jövő parancsra vártak volna. „Miközben a téglá- és habarcsváros holtan hevert – számolt be erről a New Yorker –, az emberek elevenebbek voltak, mint valaha.” Sokak számára ez a leállás szívderítő tapasztalatnak bizonyult: a kocsik, amelyek képesek a saját üzemanyagukkal és fényforrásukkal működni, tovább mozogtak; a polgárok kisegítették a rendőröket a forgalomirányításban; a kamionok utasokat vettek fel; idegenek segítettek egymásnak; az emberek rájöttek, hogy a lábuk is hatékonyan elviszi őket bárhová, ha egyszer a kerekek felmondták a szolgálatot; egy csoport fiatalember és nő víg felvonulást rendezett, gyertyákat vittek és tréfás ünnepélyességgel dalolták: „Halld, a hírnök angyal így szól.” Mindazon lappangó emberi erőforrások, amiket egy tökéletes, simán futó gépi szervezet elnyom, ismét működésbe jöttek. Ami bajnak tűnt, jó alkalmammá változott: mikor a gép megállt, az élet magához tért. Ilyen élmény keltette önbizalomra és önállóságra van szükség ahhoz, hogy a hatalmi gépezetet emberméretűre szabjuk át és ellenőrzésünk alá vonjuk. „Uralkodjék az ember!”

A háború szerencsétlenségei, habár nem helyhez kötöttek, a korokon keresztül túl ismerőssé váltak, semhogy kielégítő válaszadást váltsanak ki. Az elmúlt évtized során szerencsére váratlanul megtörtént a világkatasztrófa lehetőségének tudatosodása. A népesség korlátok nélküli növekedése, a megatechnikai találmányok túlzott kiaknázása, a kötelező fogyasztás rendkívüli pazarlása és a környezet folyamatos leromlása a nagymérvű szennyezés, mérgezés, földmozgás miatt – nem is szólva az atomenergia sokkal nehezebben semlegesíthető hulladéktermékeiről – végre elkezdtek létrehozni a legyőzéstíkhöz szükséges ellenhatásokat.

Ez a tudatosodás bolygó méretű volt. A túlnépesedés, környezetrombolás és emberi erkölcsvesztés élménye mindnyájunk mindennapi életének részévé vált. Még a vidéki a kis közösségek is rákényszerültek a politikai cselekvésre a ravasz vállalkozók ellen, akik megkísérlik hulladékaikat lerakni távoli városokból a falusi területeken, amelyeknek pedig máris elég gondjuk van, hogy megbirkózzanak saját szemetükkel és szennyvizükkel. A közelgő katasztrófa méretei, látható közelsége gyors ellenintézkedések nélkül – mindez inkább kiváltotta a megfelelő

lélektani reakciókat, mint egy váratlan nukleáris kipurzolás erőteljes képe. E tekintetben minél gyorsabb a fokozatos romlás, annál valószínűbb, hogy hatékony ellenintézkedéseket vezetnek be.

Még ha feltesszük is, hogy az emberiség siralmas állapotának felismerése által okozott megdöbbenés hatására eddig elképzelhetetlen politikai intézkedésekre kerülhet sor, megmarad a kérdés: megvalósul-e vajon az ehhez szükséges nagyarányú emberi részvétel. A technológiai jólét pusztító sikerének visszafordításához szükséges akármilyen tervezet drasztikus szigorításokat fog igényelni, amelyek a hatalmi gépezet kínálta árucikkek, szolgáltatások, munkafajták, művelődés és pihenés alapvetően másfajta előállítására irányulnak.

Reformerek, akik a környezeti és emberi romlás elleni hadjáratot kizárólag a technológiai eszközök tökéletesítése útján képzelik el – mint például a gázolaj égéstermékének a csökkentése az autóknál –, csak egy kis részét látják a problémának. Csakis magasztalt technológiai „életmódunk” gyökeres újraformálása mentheti meg ezt a bolygót attól, hogy élettelen sivataggá változzék. És a személyes vágyak, szokások és eszmények széles körű megváltoztatása nélkül az emberiség védelméhez szükséges fizikai intézkedések – további fejlődéséről nem is beszélve – semmilyen elképzelhető módon nem kivihetők.

E tárgyban nem mer az ember túlságosan derülato lenni, habár az emberi tudatosodás első rezdülései mintha már jelentkeznének. Ám a dohányosok millióinak ragaszkodása a cigaretta beteges rabságához a tüdőrák nyilvánvaló következményeinek ellenére érzékelteti, mekkora nehézségekkel kell majd szembenéznünk, ha meg akarjuk menteni a bolygót – és önmagunkat – az életnek. Jelenlegi káros szenvedélyünk, az egyéni autózás egymagában ugyanolyan nehezen megtörhetőnek bizonyulhat, amíg minden közlekedési ütőer el nem zárul végleg és minden város tönkre nem megy.

Az emberiségnek a spontán vallási áttéréséhez hasonló folyamaton kell majd átesnie; amely a szerves világgéppel helyettesíti a gépi világgépet, és ebben az emberi személyiségnek mint az élet legmagasabb rendű ismert megnyilvánulásának kell azt az elsőbbséget biztosítania, amit most a gépeknek és számítógépeknek ad. A változás mikéntje éppoly nehezen képzelhető el sok ember számára, mint az átváltás a császárkori Róma „klasszikus hatalmi gépezetéről” a kereszténységre, vagy később a természetfölötti kereszténységről a tizenhetedik század gépi modellen nyugvó ideológiájára. De ilyen változások ismételten előfordultak az egész történelem folyamán; és katasztrofális kényszer alatt ismét előfordulhatnak. Csak egy dologban bízhatunk. Ha az emberiség el fogja kerülni betervezett önpusztítását, az Isten, aki megment bennünket, nem a gépből fog alászállni: megint csak az emberi lélekből fog kiemelkedni.

H Í R E K

EKLER DEZSŐ könyve *Ember és háza* címen jelent meg a Kijárat kiadónál. A kötet tartalmazza az építész fontosabb tanulmányait (ezek egy része folyóiratunkban látott először napvilágot) és terveit, megépült épületeinek fotóit. A kötetet Apáti nagy Mariann és Götz Eszter szerkesztette.

A VELENCEI MAGYAR KIÁLLÍTÁS katalógusának két kötete: *Új Atlantisz felé* és *A velencei magyar ház* címen vásárolható meg összesen 4000 forintért. Az első tanulmányokat (Maróti Géza, Platón, Magyar Adorján, Beke Pál, Hegedűs Zsolt, Szegő György, Határ Győző, Hamvas Béla, Weöres Sándor) és a kiállított munkák ismertetéseit, a második Maróti Géza visszaemlékezéseit és a pavilon történetének és felújításának leírását (Sümegei György, Csete György) tartalmazza.

Megjelent **ARTHUR KOESTLER** újabb regénye, az *Érkezés és indulás* (Osiris Kiadó, 1300 Ft.) Fordította Makovecz Benjamin.

Anthony Gall **KÓS KÁROLYRÓL** szóló monográfiájának megjelenése alkalmából nemzetközi konferencia megrendezését tervezi a Mundus Magyar Egyetemi Könyvkiadó. Időpont: november 21-23. Témája: Kós Károly életműve a harmadik évezred elején. Érdeklődni lehet az alábbi címen: Budapest, VIII. Ludovika tér 2. levélcím: 1537 Budapest 114. Pf 387. fax: 3335378, email: werpe9812@matavnet.hu

A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS jubileumi kiállítását idén tavasszal Bukarestben mutatták be. A megnyitót Kund Ferenc tartotta. Ezt követően Müller Csaba szervezte az erdélyi bemutatók sorozatát (Székelyudvarhely, Csíkszereda, Kolozsvár). A kiállítási anyag hazaérkezése után Kunszentmártonban, jelenleg Veresegyházon tekinthető meg. A tervezett további bemutatók: szeptember: Kaposvár; október: Kecskemét, november-január: (Pásztor Péter szervezésében) Kassa, Besztercebánya, Pozsony.

A DUNA TELEVÍZIÓ *Katedrális* című műsora keretében Somogyi Krisztina készített filmet júniusban a velencei kiállításról, júliusban a Kós Károly Egyesülés Vándoriskolásairól. Osskó Juditnak a velencei kiállításról készített filmjét júliusban mutatta be a Magyar Televízió 1-es, majd 2-es csatornája.

A FÖLD GYÓGYÍTÁSA és **ELEMENTÁROK** címmel jelentek meg Marko Pogacnik könyvei. A nemzetközi híró művész, aki Velence erőrendszerére vonatkozó rajzaival és egy velencei akciójának fényképeivel szerepel a velencei magyar pavilonban, a Föld erőrendszereiben emberi beavatkozások nyomán keletkezett zavarokat kezeli akupunktúrás, meditatív és egyéb terápiákkal. Pogacnikot 2001-re magyarországi látogatásra hívták a kiállítás rendezői; az érdeklődőknek ajánljuk a fenti könyvek tanulmányozását.